

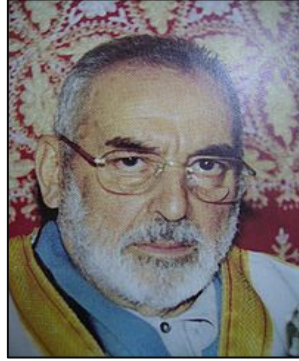
MUSTAFA SA'İD el-HINN

(1342–1429/1923–2008)

Son dönem Suriye ulemâsının fıkıh usûlü alanında yetmiş ender şahsiyetlerinden biri olarak temâyüz eden Mustafa b. Sa'îd b. Mahmûd el-Hinn eş-Şafîi el-Meydânî ed-Dımeşkî, 23 Muharrem 1429 (1 Şubat 2008) Cuma günü Suriye'nin başkenti Şam'ın Meydan semtindeki Câmî'u'l-Hasan'da cuma namazını kılarken vefat etti.

Mustafa Sa'îd el-Hinn 1923 yılında Şam'da dünyaya geldi. Seksen beş yıllık ömrünü ilim, eğitim-öğretim, kitap telifi ve insanları doğru yola iletme çabasıyla geçirmiş olan Mustafa Sa'îd el-Hinn, Şam'ın Meydan mahallesinde ikamet eden tanınmış, köklü bir aileye mensuptu. Mustafa Sa'îd el-Hinn annesi, babası ve kardeşleri ile birlikte sevgi, saygı ve mutluluk dolu bir aile ortamında büyüdü. Oğlunun hıfz alanındaki kabiliyet ve zekâsını fark eden baba Sa'îd el-Hinn, onun bu yeteneğini Kur'an kıraat ve hıfzı konusunda kullanması gerektiğini düşündü. Bu yüzden sekiz yaşına geldiğinde onu küçük yaştaki çocukların kıraat, kitâbet ve Kur'an hıfzı konusunda öğrenim gördüğü bir kurum olan el-Cem'iyetü'l-Garrâ' el-İbtidâiyye'ye kaydettirdi. el-Hinn burada bir yıl eğitim gördükten sonra resmî devlet okullarına geçti ve öğrenim hayatına burada devam etti. 1931 yılının yaz aylarında Kur'an, hat ve matematik derslerinin işlendiği okulun hocalarından biri olan Şeyh el-Hattât Muhammed Zerzûr, Mustafa el-Hinn'deki üstün yeteneği keşfetti. Şeyh Zerzûr babası Sa'îd el-Hinn'den oğlunun kendisiyle beraber Şeyh Hasan Habenneke el-Meydânî'nin Câmî'u Mencek'de verdiği derslere katılması için izin istedi. Sa'îd el-Hinn bu isteği geri çevirmedi ve oğlunun derslere katılması için izin verdi.

Şeyh Hasan Habenneke görev yaptığı mescide ek olarak, ilmî faaliyetlerini sürdürebileceği bir de medrese kurmuştu. Bu medresede gün içerisinde biri

gençlere, diğeri ileri yaştakilere olmak üzere iki ayrı ders veriliyordu. Tüccar ve esnafdan oluşan ve yaşları değişen gruba akşamları yatsı namazından sonra fıkıh, hadis ve nahiv dersleri veriliyordu. İlim öğrenme konusunda son derece arzulu, zeki ve başarılı gençlerden oluşan diğerk gruba ise sabah namazından öğle namazına kadar olan vakitte fıkıh, hadis, tefsir ve nahiv alanlarına dair kitaplar okutuluyordu. Sabah derslerine devam edenler arasında Şeyh Hüseyin Hattâb, Şeyh Muhammed Hayr Yasin, Şeyh Ali el-Hamevî el-Kâbûnî, Şeyh Sa'd el-Galâyinî, Şeyh Muhammed el-Hamevî el-Ferrâ, Şeyh Muhammed Sadık Habenneke ve Şeyh Abdurrahman Habenneke gibi Suriye'nin önde gelen uleması da yer almaktaydı.

Mustafa el-Hinn, Şeyh Hasan el-Habenneke'nin medresesinde ilk önce Şeyh Hüseyin el-Hattâb'ın verdiği akşam derslerine katıldı. Hüseyin el-Hattâb bu derslerde öğrencilerine elli tane hadis ezberletiyordu. Derslerden birinde Mustafa el-Hinn'e ertesi güne kadar kaç hadis ezberleyebileceğini sordu. O da hadislerin tamamını ezberleyeceğini söyledi. Mustafa el-Hinn'in verdiği cevabı ciddiye almayan ve bunu başaramayacağını düşünen hocası Hüseyin Hattâb, ertesi gün onun tüm hadisleri ezberlemiş olarak derse katıldığını görünce şaşırıldı ve zekâsı karşısında çok etkilendi. Hüseyin Hattâb, el-Hinn hakkındaki olumlu kanaatlerini hemen Şeyh Hasan Habenneke'ye bildirdi.

Akşam derslerinde gösterdiği başarının ardından el-Hinn'in dini ilimler alanında ne kadar yetenekli olduğunu gören hocaları, o andan itibaren onun sabah derslerini takip etmesi gerektiğine karar verdiler. Hocalarının takdirini toplayan Mustafa el-Hinn, ailesinin de göz bebeği oldu. "el-Hinn" ailesinin İslâmî ilimler sahasında bu denli başarılı olan ilk ve tek ferdi olan Mustafa el-Hinn için ailenin evinde bir merasim dahi düzenlendi. Baba Sa'îd el-Hinn'in oğluna duyduğu sonsuz güveni dile getirdiği merasimde Mustafa Sa'îd el-Hinn'e bir de sarık giydirildi.

Büyüdükçe içindeki ilim aşkı artan Mustafa el-Hinn, bir taraftan sabah derslerine talebe olarak devam ederken diğerk taraftan da bir zamanlar öğrenci olarak katıldığı akşam derslerinde hocalık yapmaya başladı. Talebe ve hoca olarak katıldığı bu dersler, onun İslâmî bakış açısının temelini teşkil etmesinin yanı sıra ilmî şahsiyetinin oluşmasında da önemli bir rol oynamıştır. Öğrenim ve öğretim süreçleri boyunca yaşadıkları özellikle Şeyh Hasan Habenneke'nin eğitim metodu onu çok etkilemiş, bu sayede öğrenim ve öğretim vazifeleri arasındaki denge ile uyumu sağlama konusunda başarılı olmuştur.

Şeyh Hasan Habenneke öğrencilerini her zaman dönemin büyük âlimlerini ziyaret etmeleri, onların derslerine katılmaları hususunda teşvik ederdi. Mustafa el-Hinn, hocasının bu önerilerini yerine getirmek için elinden geleni yaptı ve dönemin önde gelen âlimlerinden Şeyh Ali ed-Dıkr, Şeyh Muhammed Emin Süveyd, Şeyh İbrahim b. Muhammed el-Galâyinî ve Şeyh Ebû'l-Hasan en-Nedvî'yi ziyaret ederek onlarla görüştü. Mustafa el-Hinn'in görüştüğü

Ma'hedü'l-Ulûmi'sh-Şer'iyye hocalarından Şeyh Ali ed-Dıkr, el-Cem'iyetü'l-Garrâ'nın başkanı ve kurucusu idi. Şeyh Ali, dinî ve manevî ilimleri kendisinde mezcetmiş büyük bir şahsiyet idi. Mustafa el-Hınn, onu sıkı sık ziyaret edip, bazı derslerine katıldı. Şam'ın önde gelen âlimlerinden birisi olan Şeyh Muhammed Emin Süveyd ise usûl alanında kendini yetiştirmiş büyük bir âlimdi. el-Ezher'de öğrenim gören Şeyh Muhammed, Ma'hedü'l-Hukûk'da hocalık yapmış, bunun yanı sıra çeşitli ilmî mevkilerde görevler almıştır. Mustafa el-Hınn, Şeyh Muhammed'le Câmî'u Mencek'e yaptığı ziyaretler esnasında görüştü ve ilmî müzakerelerde bulundu. Yine bu âlimlerden Şeyh İbrahim b. Muhammed el-Galâyîni halkın sevgisini kazanmış, ibadete oldukça düşkün bir âlimdi. Mustafa el-Hınn, onu daima ziyaret eder ve bütün gününü onunla beraber geçirirdi. Şeyh Ebû'l-Hasan en-Nedvî ise hitabeti düzgün, kalemi kuvvetli, pek çok kişinin tanıdığı meşhur bir âlimdi. Arap dili ile ilgili çok sayıda derginin üyesi idi. Mustafa el-Hınn, onunla ilk olarak el-Ezher'de eğitim gördüğü sırada tanıştı. Daha sonra Câmî'atü Dımeşk, son olarak da Şeyh Hasan Habenneke'nin evinde görüşme fırsatı buldu.

Mustafa el-Hınn, Câmî'u Mencek'de bulunan Ma'hedü't-Tevcihi'l-İslâmî'deki eğitim ve öğretim hayatı boyunca muhtelif şerî ilim dallarındaki derslere katıldı. Fakat daha sonra usûl-i fıkıh ve Arap dili alanlarında uzmanlaşmayı tercih etti. 1949 yılının başlarında yirmi altı yaşında iken Suriye'deki resmî devlet okullarında hocalık yapabileceğine dair eğitim sertifikası alma amacıyla Kahire'deki el-Ezher Üniversitesi'ne gitti. Kendisine önce üniversiteye kabul sınavı yapıldı. İki yıl boyunca Külliyyetü'sh-Şerî'a'da derslere devam ettikten sonra iyi derece ile eğitim sertifikasını almaya hak kazandı. Mustafa el-Hınn, el-Ezher'deki eğitimi devam ederken, alanlarının tek otoritesi kabul edilebilecek usûl ve lügat âlimleri ile tanışma fırsatını yakaladı. Aralarında Dr. İsa Mennûn, Dr. Abdullâh Mûsâ ve Dr. Mustafa Abdülhâlık'ın bulunduğu bu şahsiyetlerden oldukça faydalanan Mustafa el-Hınn, bu müzakereler neticesinde İslâmî kültürünü artırmanın yanı sıra eğitim-öğretimde takip edilecek araştırma yöntem ve metotları hakkında onlardan çok şey öğrenmiştir.

el-Ezher'deki eğitiminin ardından tekrar Şam'a dönen Mustafa el-Hınn, Halep ve Şam'daki liselerde İslâm eğitimi alanında hocalık yaptı. Doktora unvanını kazanıncaya kadar orada kaldı. 1955-1962 yılları arasında Câmî'atü Dımeşk Külliyyetü'sh-Şerî'a'da hadis ıstılahları, mukayeseli fıkıh ve usul dersleri vermeye devam etti. 1962-1966 yılları arasında ise Riyad'daki Câmî'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'üd el-İslâmiyye'ye bağlı Külliyyetü'sh-Şerî'a ve Külliyyetü'l-Lügati'l-Arabîyye'de hocalık yaptı.

el-Ezher Üniversitesi, beş yıldan fazla eğitim alan mezunlarına doktora unvanı vereceğini ilân edince Mustafa el-Hınn, Dr. Mustafa Abdülhâlık danışmanlığında *Eserü'l-ihtilâf fi kavâ'idil-usûliyye fi ihtilâfi'l-fukahâ* adlı tez konusunu aldı. 1971 yılında da tezini tamamlayarak doktor unvanını kazandı.

Daha sonra Câmî'atü Dımeşk Külliyyetü'sh-Şerî'a'ya hoca olarak tayin edildi. Orada Akâid ve'l-Edyân bölüm başkanı oldu. 1983 yılına kadar üniversitedeki görevine devam etti. Külliyyetü'sh-Şerî'a'da günümüzde okutulmaya devam edilen tefsir, muâmelât fıkıhı, İslâm akâidine giriş adlı üç önemli eser telif etti.

Emekliye ayrıldıktan sonra ikinci kez Suudi Arabistan'a gitti. Bir süre Riyad'daki Câmî'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'üd el-İslâmiyye'ye bağlı Külliyyetü'sh-Şerî'a'da hocalık yaptıktan sonra, kız öğrencilerin öğrenim gördükleri Külliyyetü't-Terbiyye'ye tayin edildi. Aynı üniversitede el-Meclisü'l-İlmî üyeliğinde bulundu. 1992 yılına kadar kaldığı üniversitede pek çok yüksek lisans ve doktora çalışmasına da danışmanlık yaptı.

Riyad'daki görevi sona erdikten sonra evinin öğrenciler ve ilim sevdalılarının merkezi olması temennisiyle tekrar memleketi Şam'a dönen Mustafa el-Hınn, 1993 eğitim yılının başından itibaren Câmî'atü Ümmü Durmân'da lisansüstü derslerde hocalık yaptı. Aynı zamanda Ma'hedü't-Tevcihi'l-İslâmî'ye bağlı Külliyyetü'sh-Şerî'a'da Kısmü't-Tehassus başkanlığına getirildi. Bu görevlerinin yanı sıra fakülte'deki öğrencilere üç yıl süreyle usûl-i fıkıh dersleri verdi.

Mustafa el-Hınn'ın Câmî'u Dekkâk'ta kendine ait özel bir odası vardı. Pek çok ilmî faaliyete sahne olan bu mekânda çok önemli kitapların yer aldığı zengin bir kütüphane vardı. Mustafa el-Hınn'ın burada ilmî müzakerelerde bulunduğu âlimler arasında Ahmed Râtib en-Neffâh, Ahmed Arâbî el-Hınn, Hayru'l-Alebî, Sa'îd el-Tantâvî, Süheyl el-Berrî, Sâlih el-Ahras, Abdülaziz er-Rifâî, Muhammed Sa'îd Ramazan el-Bûtî, Muhammed Sabbâğ, Mahmûd el-Mardîni ve Muvaffak Da'bul gibi önemli isimler yer almaktadır.

Çok erken yaşlarda eser telifine başlayan Mustafa el-Hınn, kendi teliflerinin yanı sıra başka alimlerle birlikte telif ve tahkik çalışmaları da yapmış ve yayınlamıştır. Onun telif eserleri arasında şunlar yer almaktadır: *Abdullâh b. Abbas: habrû'l-ümme ve tercümânü'l-Kur'ân* (Dârü'l-Kalem, Dımaşk, 1988), *Dirâse târihiyye li'l-fıkh ve usûlihî ve'l-itticâhâti elleti zaharat fihimâ* (eş-Şeriketü'l-Müttahide, Dımaşk, 1984), *el-Edilletü't-teşri'iyye ve mevkîfü'l-fukahâi mine'l-ihcâci bihâ* (Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997), *el-Hasan b. Yesâr el-Basrî* (Dârü'l-Kalem, Dımaşk 1995), *el-Kâfiyyü'l-vâfi fi usûli'l-fikhi'l-İslâmî* (Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 2001), *Ebhâs havle usûli'l-fikhi'l-İslâmî: Târihuhu ve tatavvuruhu* (Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, Dımaşk, 2000), *Eserü'l-ihtilâf fi'l-kavâ'idil-usûliyye fi ihtilâfi'l-fukahâ* (Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1982). Mustafa el-Hınn'ın doktora tezi olarak hazırlamış olduğu bu eser, *İslâm Hukukunda Yöntem Tartışmaları: Usûldeki Farklılığın Fakihlerin İhtilâfındaki Rolü* adıyla Halit Ünal tarafından tercüme edilmiştir (Rey Yayıncılık, Kayseri, 1993). Mustafa el-Hınn'ın başkalarıyla beraber hazırlayarak ilim dünyasına kazandırdığı müşterek telif eserleri arasında *el-İzâh fi ulûmi'l-hadis ve'l-istilâh* (Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut, 1999), *Nüzhetü'l-muttekîn şerhi Riyazi's-*

sâlihîn (Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1985), *el-Fıkhü'l-menhecî alâ mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî* (Dârü'l-Kalem, Dımaşk, 2005), *Mebâdiü'l-akîdeti'l-İslâmiyye: es-senetü's-sâniyye* (Câmi'atu Dımaşk, Dımaşk, 1990-1991) yer almaktadır.

Mustafa el-Hinn'in tahkikinin yaptığı eserler ise şunlardır: *el-Menhelü'r-ravî fî Takrîbi'n-Nevevî, Teshîlü'l-husûl alâ kav'âidi'l-usûl* (Dârü'l-Kalem, Dımaşk, 1991) gibi münferiden hazırladığı tahkik eserlerinin yanı sıra *Hüsnü'l-üsve bimâ sebete minallâhi ve Resûlihî fi'n-nisve* (Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, [t.y.], *İrşâdü'l-fuhûl ilâ tahkiki'l-hak min ilmi'l-usûl* (Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, Dımaşk, 2009), *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl, el-Minhâcü'l-kavîm fî mesâilî't-ta'lim ale'l-mukaddimetil-Hadramiyye fi'l-fıkhî's-Şafi'î* (Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, Dımaşk, 2004) gibi müşterek hazırladığı tahkik eserler de bulunmaktadır.

Selefilik hareketi karşısında 'selef-i sâlih' kimseler olarak nitelendirdiği mezhep imamlarını savunan Mustafa el-Hinn, ihtilâflı meselelerde mevcut 'asla' göre hüküm verilmesi gerektiğini; elde var olan delili terk ederek mezhepçilik peşinden gitmenin de doğru bir tutum olmadığını söyleyerek mutedil bir tavır sergilemiş bir İslâm âlimi olarak temâyüz etmektedir.¹

Havva ALTUNTAŞ

MÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Hukuku, İSTANBUL

¹ Mustafa Sa'îd el-Hinn, *Eserü'l-ihtilâf fi'l-kavâ'idi'l-usûliyye fi ihtilâfi'l-fukahâ*, Beyrut, 1982, s. 8-9; <http://ar.wikipedia.org>; <http://www.alİslâmnoor.com/vb/showthread.php?t=6224>; <http://www.ahlalhdeth.com/vb/showthread.php?t=125187>; <http://www.dahsha.com/old/viewarticle.php?id=33126>; http://www.naseemalsham.com/ar/Pages.php?page=readTragm&pg_id=7690.